It-Traġedja ta' Delimara - Marzu 1903 -

Carmel P. Baldacchino

Il-port ta' Marsaxlokk minn dejjem kien port strateġiku u minn dejjem kien ikun il-mira ta' min ikun irid jidħol fil-gżira ta' Malta, billi huwa port kenni ħafna. Barra minn hekk dan il-port kien jagħmel parti miż-Żejtun. Il-kavallieri bnew it-torri ta' San Luċjan għad-difiża, kemm ta' dan il-port, kif ukoll tal-gżira. Barra mit-torri ta' San Luċjan kien inbena wkoll it-Torri l-Abjad f'Delimara, u kien hemm il-fortizza l-antika tal-Wilġa aktar magħrufa bħala t-Trunċiera kif ukoll it-torri ta' Lambert u l-batterija tat-Tumbrell.

Il-gvern Ingliż bena l-fortizza ta' Delimara fl-1880 li kienet tkun dejjem għal lest, armata għal dak li jista' jinqala', imgħammra b'kanuni kbar u dejjem bl-għassa fuq il-port imsemmi. Fil-parti l-oħra ftit tas-snin wara ġiet mibnija u mgħammra tajjeb il-fortizza tas-Silġ biex tgħasses dik il-parti ta' Marsaxlokk.

Il-ħajja ta' dak iż-żmien kienet waħda kwieta, iżda fqira. It-tfal ma kinux imorru skola billi fl-irħula ma kienx għad hawn skejjel, u l-iskejjel ma kinux obbligatorji. Barra minn dan it-tfal aktar kienu jmorru jagħtu daqqa ta' id fir-raba' jew jirgħu l-merħliet tagħhom jew jiġu impjegati ma' xi bidwi li ma jkollux min jeħodlu ħsieb il-merħliet tiegħu. B'hekk kienu jġibu xi ħaġa u jgħinu l-familja.

Bħas-soltu xi sitt itfal miż-Żejtun wara li jkunu lestew ix-xogħol fid-dar tal-ġenituri tagħhom kienu jmorru jirgħu n-nagħaġ u l-mogħoż fl-inħawi ta' Delimara, fejn naturalment kienu jagħmlu l-ġurnata kollha. Fl-istess ħin kienu jaraw biex ħa jgħaddu l-ħin. Ġieli kienu jiġbru xi ħaxix għall-annimali, ġieli jilagħbu, jew ħaġa jew oħra. Fosthom kien hemm wieħed li kellu kalambrina biex jispara fuq xi tajra, għasfur jew xi ġurdien.

Fid-29 ta' Marzu 1903 kienet ġurnata bħall-oħrajn għalihom. Wara li lestew ix-xogħol tagħhom tad-dar u ħadu xi ħaġa magħhom biex jitrejqu, telqu għal għonq it-triq bil-merħliet tagħhom għal Delimara. Ta' min jgħid li barra l-fortizza (ta' Delimara) kien hemm numru ta' balal tal-kanuni li kienu skaduti u ġew iddikjarati li m'għadhomx tajbin. Għalhekk ġew maħruġa barra mill-fortizza biex meta jiġi l-barkun jitgħabbew fuqu u jintremew 'il barra fil-baħar. Peress li ma kienx wasal l-barkun tħallew hemmhekk sakemm jiġi. Dawn it-tfal li kienu qrib tagħhom ippruvaw jieħdu xi porvli għall-kalambrina li kellhom, imma waqt li kienu qegħdin jagħmlu dan b'nuqqas ta' għaqal ma kinux jafu l-periklu li kienu jinsabu fih. Bi traskuraġni wieħed minnhom qasam il-porvli tal-bomba li kellu f'idejh u din ħadet flimkien ma' xi oħrajn li kienu qrib u saret splużjoni kbira li nstemgħet minn bosta nħawi fil-qrib. It-tfal sfaw imbiċċra ma' nagħaġ u l-mogħoż tagħhom filwaqt li ġew miftuħa mal-kalanka tal-gidien.

Għall-habta ta' nofsinhar u kwart il-pulizija taż-Żejtun ġew infurmati b'din it-traġedja u li kien hemm tifel mejjet. L-ispettur taż-Żejtun flimkien mat-Tabib Em. Cannataci, is-Surġent A. Camilleri u xi pulizija oħra marru fuq il-post fejn sabu li xi balal fuq il-blat viċin il-fortizza ta' Delimara fejn kienu splodew u qatlu liż-żgħażagħ li kienu: Generoso Carabott ta' 16-il sena bin Angelo u Margerita Montebello tas-Sellieti; Giuseppe Vella ta' 8 snin bin Salvu u Marija Sammut ta' Kassisu; Salvu Mercieca ta' 12-il sena bin Ġużeppi u Katerina Zammit tal-Punċa; Francesco Sammut ta' 16-il sena bin Pawlu u Angela Zammit tas-Silċi.

Wieħed minnhom instab bla ebda ħajja mixħut fuq il-blat waqt li l-fdalijiet tat-tlieta l-oħra ġew miġbura mill-baħar. Wara li saru l-investigazzjonijiet mill-pulizija sar magħruf li l-balal kienu ppostjati hemm biex jitneħħew l-għada. Waqt li wieħed mit-tfal ipprova jieħu l-porvli mill-balla li seta' kellha l-fjus nieqes jew laxk, din il-balla aċċidentalment splodiet u ħalliet dik il-ħerba fuq dawk iż-żgħażagħ sfortunati.

Dan il-każ ġie rrapurtat lill-Maġistrat ta' l-għassa Dr. E. Parnis LL.D. Wara li għamel inkjesta fuq il-post tat-traġedja ordna li l-fdalijiet tal-vittmi jiġu meħuda fil-kamra mortwarja ta' l-isptar ċentrali fil-Floriana fejn kellha tinżamm l-awtopsja. Waqt din l-inkjesta kien hemm preżenti l-Kurunell Gatt RMA. Il-Kurunell Barlow RGA flimkien ma' uffiċjali oħra li min-naħa tagħhom għamlu inkjesta għas-servizz tagħhom.

Wara li saret l-awtopsja l-fdalijiet ta' l-erba' vittma ġew impoġġija fi twiebet, fejn akkumpanjati minn xi qraba u ħbieb li marru l-isptar ċentrali ġew meħuda ċ-ċimiterju ta' l-Addolorata fejn wara li sar is-servizz funebri ġew midfuna f'qabar wieħed. Fost dawk li akkumpanjaw il-funeral kien hemm il-Kurunell Barlow, Royal Garison Artillery li kien inkarigat mill-fortizza ta' Rikażli li Delimara kienet taqa' taħt il-kmand tagħha.

ikompli f'paġna 56

Kien hemm ukoll Lt. Weston, Għajjutant tal-Lvant waqt li Rev. P. Farrugia mexxa s-servizz reliġjuż fejn ta l-aħħar assulazzjoni lill-vittmi. Dan is-servizz ta' qsim il-qalb spiċċa meta Lt. Weston, f'isem ir-re, u s-servizzi poġġa erba' kuruni tal-fjuri fuq il-qabar.

Ta' min jgħid ukoll li żewġt itfal, qabel ma warrbu minn ħdejn sħabhom, raw lil Sammut jerfa' waħda mill-balal u jipprova jiftagħha biex jieħu l-porvli minnha. Dak il-ħin huma telqu minn ħdejhom u ftit wara semgħu splużjoni qawwija u raw daħna kbira ġejja minn ħdejn sħabhom. Din l-isplużjoni nstemgħet minn bosta nħawi viċin. Anke ħdejn Master Gunner RA li kien stazzjonat fil-fortizza, ftit qabel qal li kien ra xi sitt itfal fil-viċinanzi.

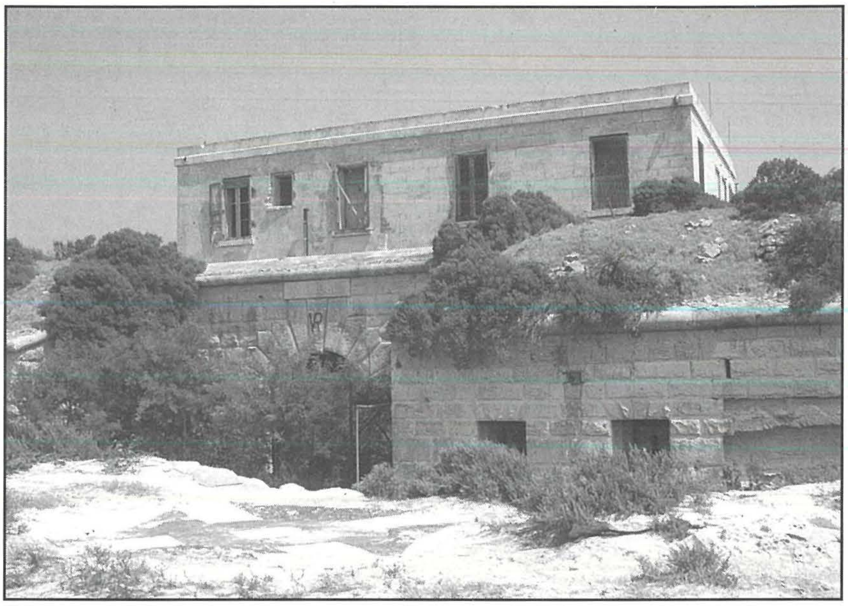
Il-Fortizza ta' Delimara.

Min-naħa tas-servizzi nfetħet Qorti Marzjali kontra l-fizzjal inkarigat mill-fortizza ta' Delimara, akkużat talli ħalla barra l-fortizza balal li kienu tas-servizz li setgħu uu kienu perikolużi jew aċċessibbli li jistgħu jintmessu mill-pubbliku. Imma wara l-ħafna xhieda li ressaq il-fizzjali li kien ilu li ta r-rapport tiegħu biex dawn il-balal jiġu mneħħija permezz ta' barkun u jintremew 'il barra fil-baħar u li dan il-barkun ma wasal qatt, dan il-fizzjal wara li wera d-dokumenti bil-miktub dwar dan, ġie liberat minn kull akkuża li nġiebet kontra tiegħu.

Ħajr lil Kan. Dun Joe Abela.

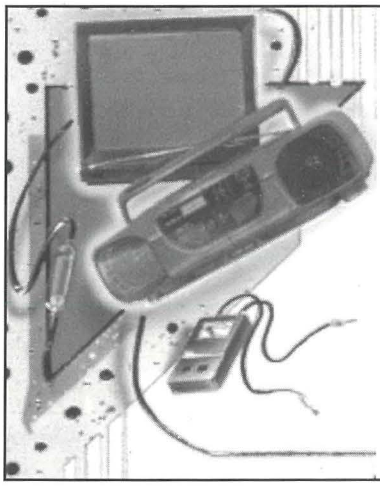
ATOMIC Sound System

for Parties, Weddings, Engagements, Discos, and other occasions.

For more information, call
Mob: 9940 7645 • Tel: 2166 3004
Mob: 7920 6565 • Tel: 2167 8202

Nick's Butcher

Tel: 21 662 642 • Mob: 7947 1871, 7909 1699
N. Carabott
1, Triq Licata, Żejtun

Opening hours:
Tue, Thu & Sat from 7.00am till 12.00pm
Wed & Fri from 8.00am till 12,00pm & 4.00pm till 7.00pm